

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 378. 147

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13852923>

Проектна діяльність в екологічному вихованні дошкільників

Бордюг Наталія Сергіївна

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання, Національна академія педагогічних наук України, 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, тел.: (044) 455-53-38; <https://orcid.org/0000-0002-3489-4669>

Прийнято: 12.07.2024 | Опубліковано: 29.07.2024

Анотація. У статті здійснено теоретико-методичний аналіз особливостей впровадження проектної діяльності в екологічне виховання дошкільників. Для реалізації мети визначено низку завдань: 1. Обґрунтувати значення проектної діяльності в екологічному вихованні дошкільників. 2. Виокремити особливості використання проектної діяльності. 3. Розробити структурно-функціональну модель впровадження проектної діяльності в екологічне виховання дошкільників. 4. Розробити алгоритм впровадження та реалізації проектної діяльності в екологічне виховання дошкільників. Для досягнення поставленої мети й визначених завдань були застосовані такі методи: порівняльно-аналітичний, структурно-логічний, системний, педагогічне моделювання, узагальнення педагогічного досвіду. *Результати.* Обґрунтовано значення проектної діяльності в екологічному вихованні дошкільників. Виокремлено особливості використання проектних технологій в

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

екологічному вихованні дошкільників, зокрема: інтеграція різних видів діяльності, актуалізація практичного досвіду, використання ігрової форми, співпраця дітей між собою та з дорослими, гнучкість форм та методів навчання, варіативність завдань, активізація дослідницьких навичок. Створено структурно-функціональну модель впровадження проєктних технологій у процес екологічного виховання дошкільників та визначено підходи до проєктної діяльності (інтеграційний, діяльнісний, проблемно-пошуковий, творчий, проєктно-дослідницький, особистісно-орієнтований, ігровий, соціально-партнерський). Виокремлено та охарактеризовано основні етапи впровадження проєктних технологій в закладах дошкільної освіти, а саме: організаційно-підготовчий, діялісно-реалізаційний, аналітично-оцінний. Визначено етапи реалізації проєктної діяльності в екологічному вихованні дошкільників: планувальний, інформаційно-дослідницький, творчо-презентаційний, рефлексивний, які передбачають створення та виконання проєкту, а також презентацію результатів дослідження. Наведено приклади цікавих екологічних проєктів для дошкільнят. Підсумовано, що проєктна діяльність є ефективною технологією екологічного виховання дошкільників, яка допомагає не лише передати дітям знання про природу, а й формує в них практичні навички відповідального ставлення до довкілля.

Ключові слова: проєктна діяльність, екологічна освіта, екологічне виховання, дошкільники, заклади дошкільної освіти.

Project activities in environmental education of preschoolers

Abstract. The article presents a theoretical and methodological analysis of the peculiarities of implementing project activities in preschoolers' environmental education. To achieve this goal, a number of tasks have been identified: 1. To

substantiate the importance of project activities in the environmental education of preschoolers. 2. To highlight the features of the use of project activities. 3. To develop a structural and functional model for the implementation of project activities in the environmental education of preschoolers. 4. To develop an algorithm for the introduction and implementation of project activities in the environmental education of preschoolers. To achieve the goal and objectives, the following methods were used: comparative and analytical, structural and logical, systemic, pedagogical modeling, generalization of pedagogical experience. Results. The importance of project activities in the environmental education of preschoolers is substantiated. The features of the use of project technologies in the environmental education of preschoolers are highlighted, in particular: integration of different types of activities, updating practical experience, use of the game form, cooperation of children with each other and with adults, flexibility of forms and methods of teaching, variability of tasks, activation of research skills. A structural and functional model of the introduction of project technologies in the process of environmental education of preschoolers has been created and approaches to project activities have been identified (integration, activity, problem-search, creative, project-research, personality-oriented, game, social-partnership) The main stages of the introduction of project technologies in preschool education institutions have been identified and characterized, namely: organizational and preparatory, activity-implementation, analytical and evaluation. The stages of implementation of project activities in the environmental education of preschoolers are defined: planning, information and research, creative and presentation, reflective, which involve the creation and implementation of the project, as well as the presentation of research results. Examples of interesting environmental projects for preschoolers are given. It is summarized that project activity is an effective technology for environmental education of preschoolers, which helps not only to impart knowledge

about nature to children but also develops their practical skills of responsible attitude to the environment.

***Keywords:** project activities, environmental education, environmental education, preschoolers, preschool education institutions.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні екологічні виклики, зокрема зміни клімату, забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів, вимагають формування екологічної свідомості в суспільстві з раннього віку. Важливим аспектом у цьому контексті є екологічне виховання дошкільників, оскільки саме у цей період закладаються основи ставлення до природи та формуються поведінкові моделі, які впливатимуть на подальше життя. Однак традиційні форми навчання часто не враховують необхідності практичного залучення дітей у процес пізнання природи, що ускладнює засвоєння ними екологічних принципів. Проектна діяльність може стати ефективною технологією у формуванні екологічної культури майбутніх поколінь, оскільки вона поєднує теоретичні знання з практичними діями та сприяє розвитку навичок активної взаємодії з довкіллям. Незважаючи на це, питання впровадження проектної діяльності в екологічне виховання дітей дошкільного віку потребує сучасних наукових досліджень, які б враховували вікові та психологічні особливості дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість впровадження проектної діяльності в закладах освіти широко висвітлюється у педагогічних дослідженнях. Науковці визнають значущість проектних методів у формуванні екологічної компетентності здобувачів освіти, проте вказують на необхідність удосконалення підходів та методик. Так, досліджено сучасні аспекти використання методу проектів в освітньому процесі (О. Карпенко [4]),

різноманітність проєктів та їх характеристики (М. Михайліченко, Я. Рудник [12]; С. Толочко [19]), характеристики та функціональні зв'язки інноваційного проєкту (І. Коновальчук [7]), важливість використання активних форм пізнання дійсності під час вивчення природи та екологічного виховання дітей (З. Плохій. [14]; С. Толочко, Н. Бордюг [20]), особливості застосування квестів у формуванні екологічної свідомості дітей (Л. Присяжнюк. [15]), алгоритм роботи над проєктом, зокрема особливості діяльності педагога та дитини на кожному етапі проєкту (К. Андросович [1]).

Цікавим є дослідженням імплементації європейського досвіду в освітньо-виховний процес закладів дошкільної освіти (І. Карук [5]), у якому охарактеризовано європейську практику проєктної діяльності дітей дошкільного віку, орієнтовану на отримання знань та їх практичне застосування. У науковій розвідці (А. Мартін [10]) розкрито сутність проєктної діяльності як перспективного напрямку, який сприяє вихованню самостійної творчої особистості в закладах дошкільної освіти, зокрема й екологічному вихованню дошкільників. Використання проєктно-дослідницької діяльності як один із напрямів вдосконалення дошкільної освіти, який спрямований на розвиток у дітей ініціативних, творчих та самостійних якостей досліджено у працях (Г. Барсуковська та ін. [2]; A. González-Moreira та ін. [22]).

Проєктні методи в екологічному вихованні дошкільників підкреслюються в низці наукових праць. Так, описано проєктну діяльність як можливість створювати реальні умови для практичної екологічної діяльності (Л. Козак [6]), роль педагога у проєктній діяльності дошкільників (Л. Швайка [11]; Л. Шик [17]; Oktay Kızkaran та ін. [23]), проаналізовано проєктну діяльність як дослідницьку, яка спрямована на отримання знань шляхом спостережень та проведення дослідів (Л. Іванчук [3]), важливість використання проєктних методів у розвитку

самостійності, критичного мислення та відповідальності в дошкільниках (Т. Піроженко [13], Н. Токаренко [18]).

Автори (О. Рейпольська [21]) відзначають, що ключем до успішного екологічного виховання є практична діяльність, підкріплена емоційним досвідом дітей, що дозволяє їм усвідомити важливість охорони природи. У дослідженнях науковців (С. Репета та ін. [16]; О. Максимова та інші [9]; Г. Корінна [8]; S. Tolochko та ін. [24]) проаналізовано сутність екологічного виховання, особливості організації освітньо-виховного процесу в закладах дошкільної освіти з метою формування екологічної культури в дошкільниках та розвитку в них зацікавленості до природи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність системного підходу до впровадження проєктної діяльності в екологічне виховання дошкільників актуалізує проблему підвищення рівня ефективності їхнього екологічного виховання. Часто екологічні проєкти є разовими заходами, що не дозволяє системно формувати в дітей екологічну свідомість та відповідальне ставлення до природи. З огляду на це в роботі розкриємо ще недостатньо вирішену проблему розроблення чіткого алгоритму інтегрування екологічних проєктів в освітньо-виховний процес закладів дошкільної освіти з урахуванням вікових особливостей дітей, хоча важливість проєктної діяльності в освіті визнається.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати особливості впровадження проєктної діяльності в екологічне виховання дошкільників. Для реалізації мети визначено *низку завдань*:
1. Обґрунтувати значення проєктної діяльності в екологічному вихованні дошкільників.
2. Виокремити особливості використання проєктної діяльності.
3. Розробити структурно-функціональну модель впровадження проєктної діяльності в екологічне виховання дошкільників.
4. Розробити алгоритм

впровадження та реалізації проєктної діяльності в екологічне виховання дошкільників. Для досягнення поставленої мети й визначених завдань були застосовані *такі методи*: порівняльно-аналітичний, структурно-логічний, системний, педагогічне моделювання, узагальнення педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Дошкільний вік є важливим етапом у розвитку особистості дитини. У цей період формується базовий світогляд, включно з першими уявленнями про довкілля. Екологічне виховання в дошкільному віці відіграє ключову роль у формуванні свідомого та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Саме в цей період закладаються основи ціннісних орієнтирів, навичок та світогляду, які визначатимуть поведінку дитини в майбутньому. Під час освітньо-виховного процесу діти не тільки дізнаються про природу, але й починають розуміти важливість її збереження. Варто зазначити, що екологічне виховання в дошкільному віці полягає не лише в теоретичних знаннях, а й у практичних діях. Це можуть бути спостереження за природними явищами, догляд за рослинами та тваринами, сортування сміття, участь у толоках та інших заходах, що розвивають екологічну відповідальність.

Однією із ефективних технологій екологічного виховання та формування екологічної свідомості у дітей є проєктна діяльність, яка забезпечує глибоке розуміння природних процесів та виховує любов до природи з раннього віку. Проєктна діяльність відіграє велике значення в екологічному вихованні дошкільників, оскільки сприяє практичному засвоєнню екологічних знань, формує відповідальне ставлення до навколишнього природного середовища, розвиває соціальні та комунікативні навички, дозволяє залучати батьків до процесу екологічного виховання (табл. 1).

Значення проєктної діяльності в екологічному вихованні дошкільників

№ з/п	Основні підходи	Обґрунтування
1.	Практичне засвоєння екологічних знань	Дошкільники найкраще засвоюють інформацію через практику. Проєктна діяльність надає можливість дітям не просто слухати чи спостерігати, а активно діяти: садити та доглядати за рослинами, сортувати сміття, спостерігати за природними явищами тощо.
2.	Формування відповідального ставлення до навколишнього природного середовища	Залучення до екологічних проєктів у дошкільному віці створює основу для екологічно відповідальної поведінки в майбутньому. Участь у природоохоронних проєктах, таких як догляд за квітником чи участь у прибиранні території, допомагає дітям усвідомити свою роль у підтримці чистоти та збереження природи. Такі проєкти виховують турботу про навколишнє природне середовище і показують, що кожна маленька дія має значення для планети.
3.	Розвиток соціальних та комунікативних навичок	Проєкти, що передбачають командну роботу, допомагають дітям навчитися співпрацювати, спілкуватися та приймати спільні рішення. Спільні дії під час екологічних проєктів вчать дітей підтримувати одне одного, планувати та відповідально ставитися до виконання завдань. Це сприяє розвитку комунікативних навичок і розумінню важливості колективної роботи.
4.	Залучення батьків до процесу екологічного виховання	Проєктна діяльність дозволяє активно залучати батьків до екологічного виховання. Спільні заходи, такі як сімейні еко-проєкти, допомагають закріпити знання та навички, отримані дітьми в закладі дошкільної освіти. Це створює єдиний підхід до екологічного виховання вдома та в освітньому закладі, роблячи процес виховання більш ефективним.
5.	Творчий підхід до екологічного виховання	Проєктна діяльність часто передбачає творчі завдання, що допомагає дітям висловлювати свої почуття щодо природи через малювання, створення виробів або театралізовані виступи. Така творчість розвиває емоційне та ціннісне ставлення до природи, формуючи у дітей усвідомлення її краси та важливості її збереження.

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Проектна діяльність в освіті дітей дошкільного віку – це організована форма навчання, що передбачає активне залучення дитини до процесу пізнання. Вона спонукає дітей не лише до вивчення нових тем, але й до застосування знань на практиці. Основні етапи проєктної діяльності включають планування, виконання завдань і рефлексію, що дозволяє дітям активно брати участь на всіх стадіях роботи. Отже, виокремлено особливості використання проєктних технологій в екологічному вихованні дошкільників:

- інтеграція різних видів діяльності дітей під час використання проєктних технологій – гри, пізнання, художньої творчості, експериментів, спостереження, що дозволяє формувати екологічну свідомість у цікавій і доступній для дітей раннього віку формі;

- актуалізація практичного досвіду, яка передбачає створення проєктів спрямованих на вивчення природи, що оточує дітей, через практичні дії. Це може бути вирощування мікрогрину або створення грядки на підвіконні, спостереження та догляд за тваринами; проведення експериментів та досліджень щодо вивчення природних явищ тощо. Опановування знань через практичний досвід сприяє кращому розумінню природних процесів та екологічних закономірностей;

- використання ігрової форми проєктної діяльності у закладах дошкільної освіти, оскільки діти раннього віку сприймають оточуючий світ найкраще через гру, що сприяє ефективному засвоєнню екологічних знань та формує навички відповідального ставлення до довкілля. Наприклад, ігрові завдання з вивчення взаємозв'язків в екосистемі чи проведення природоохоронних ігор допомагають дітям досягнути важливості збереження природи;

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

- співпраця дітей між собою та з дорослими (вихователями, батьками) сприяє розвитку соціальних навичок та формує вміння працювати в команді, що також є важливим аспектом у вихованні екологічної відповідальності;
- проєктні технології в закладах дошкільної освіти можуть бути короткостроковими або довгостроковими в залежності від тематики, що дозволяє дітям поступово засвоювати матеріал і відслідковувати результати власної діяльності;
- застосування різноманітних методів та форм навчання, їх гнучкість та варіативність завдань, наприклад: екскурсії в природу, практичні дії (посадка дерев, сортування сміття), виконання творчих завдань;
- використання проєктних технологій в екологічному вихованні дошкільників спрямовані на формування у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи, її краси та розуміння важливості її захисту;
- активізація дослідницьких навичок у дошкільників відбувається під час виконання проєктів, оскільки здійснюється стимулювання інтересу до пізнання навколишнього світу, розвивається спостережливість, критичне мислення та вміння робити висновки.

Проєктні технології в екологічному вихованні передбачають активну участь родини дітей, залучаючи батьків до екологічних заходів та підтримуючи освітньо-виховний процес вдома.

Однією з головних переваг проєктної діяльності є розвиток самостійності й ініціативності. Діти не просто отримують інформацію від вихователів, але й самі досліджують проблему, знаходять рішення та реалізують свої ідеї. Це сприяє розвитку критичного мислення та творчих здібностей.

Створено структурно-функціональну модель впровадження проєктних технологій у процес екологічного виховання дошкільників (рис. 1).

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Рис. 1. Структурно-функціональна модель впровадження проектних технологій у процес екологічного виховання дошкільників

Джерело: створено автором

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Визначено підходи до проєктної діяльності в екологічному вихованні дошкільників:

- інтеграційний – інтеграція екологічних знань з математикою, мовою, мистецтвом, що дозволяє дошкільниками сприймати природу та усвідомлювати екологічні проблеми, формуючи в них комплексне розуміння світу;
- діяльнісний – активна участь дітей в навчанні та вихованні, виконання практичних завдань та проведення екологічних досліджень;
- проблемно-пошуковий – спрямований на розвиток критичного мислення та вміння вирішувати проблеми через створення проблемних екологічних ситуацій, які діти вирішують шляхом обговорень та досліджень;
- творчий – сприяє розвитку естетичного сприйняття природи та мотивації до її збереження;
- проєктно-дослідницький – залучення дітей до дослідницької діяльності в межах виконання екологічного проєкту;
- особистісно-орієнтований – врахування індивідуальних інтересів, здібностей та потреб кожної дитини;
- ігровий – діяльність організовується через різноманітні екологічні ігри, що робить освітньо-виховний процес захоплюючим та емоційно забарвленим;
- соціально-партнерський – створенню єдиного виховного середовища, в якому сім'я та заклад дошкільної освіти працюють над екологічним вихованням дитини спільно.

Виокремлено основні етапи впровадження проєктних технологій в закладах дошкільної освіти, які спрямовані на інтеграцію інноваційних технологій в екологічне виховання дошкільників:

- 1) організаційно-підготовчий – здійснення оцінки можливостей для впровадження проєктних технологій; визначення тем і напрямів навчання відповідно до вікових особливостей дошкільнят, які будуть реалізовані через

проекти; для успішного впровадження технологій важливим є підготовка педагогів, яка може здійснюватися на семінарах, тренінгах чи курсах підвищення кваліфікації; здійснення організаційних заходів щодо розробки плану впровадження, підготовки ресурсного забезпечення та формування груп дітей для реалізації проєктів;

2) діяльнісно-реалізаційний – ознайомлення дітей з обраною темою проєкту, обговорення теми та проведення екологічних ігор, що дозволяє дітям краще зрозуміти суть проєкту; виконання проєктів; активна участь дітей у проведенні досліджень, постановці експериментів, тематичних екскурсій та творчих завданнях;

3) аналітично-оцінний – здійснення аналізу та оцінка результатів проєкту; до оцінювання вихователі можуть залучити дітей для визначення, що нового вони дізналися, які вміння розвинули; представлення результатів проєкту, на якому діти демонструють власні роботи батькам, педагогам та іншим групам дітей; оцінити ефективність впровадження проєктних технологій шляхом аналізу сильних і слабких сторін, виявлення загроз та можливостей, планують подальші проєкти.

Проектна діяльність в екологічному вихованні може бути реалізована через різноманітні форми – від індивідуальних до групових проєктів. Важливо, щоб діти мали можливість активно залучатися до всіх етапів реалізації проєктної діяльності:

1) планувальний – визначення теми проєктів (наприклад, збереження природи, вода та її роль у житті живих організмів, виготовлення екологічних поробок), формулювання мети та завдань, створення плану дій, визначення ресурсів необхідних для виконання проєкту;

2) інформаційно-дослідницький – ознайомлення дітей з темою проєкту (бесіда, перегляд мультфільмів, розповідь про природу), обговорення

екологічних проблем та пошук шляхів їх вирішення, виконання проєкту та практична діяльність дітей (спостереження за природними явищами, прості екологічні експерименти, створюють прості екосистеми в міні-форматі, догляд за рослинами та тваринами тощо); педагоги допомагають дітям побачити та зрозуміти результати їхньої діяльності;

3) творчо-презентаційний – діти виражають свої екологічні знання через малювання, створення аплікацій, макетів чи моделей природних об'єктів; представлення результатів діяльності – репрезентувати міні-проєкти, виставка робіт, створення альбому про природу;

4) рефлексивний – обговорення того, що діти дізналися та відчували під час реалізації проєкту, як вони можуть застосовувати нові знання в повсякденному житті, планування подальших кроків для продовження екологічної діяльності.

Прикладами цікавих екологічних проєктів для дошкільнят можуть бути «Мій екологічний сад», «Чисте місто», «Спостереження за тваринами» та інші. Проєкт «Мій екологічний сад» передбачає створення міні-саду на території закладу дошкільної освіти, де діти разом із педагогами висаджують рослини, доглядають за ними та спостерігають за їхнім ростом. Під час догляду діти навчаються важливості збереження природи.

Проєкт «Чисте місто» може залучати дітей до прибирання території навколо закладу дошкільної освіти, сортування сміття та створення поробок з перероблених матеріалів. Діти навчаються основам відповідального поводження з відходами.

Проєкт «Спостереження за тваринами» передбачає дослідження місцевої фауни, де діти разом із вихователями досліджують, спостерігають за птахами, комахами чи іншими тваринами. Вони можуть вести щоденники спостережень, малювати тварин і навіть виготовляти годівнички для птахів.

Таким чином, впровадження проєктних технологій в екологічне виховання дошкільників є багатоетапним процесом, що потребує чіткого планування, підготовки, організації та аналізу, а також активної участі дітей, педагогів та батьків.

Висновки. Отже, проєктна діяльність є ефективною технологією екологічного виховання дошкільників. Вона допомагає не лише передати дітям знання про природу, а й формує в них практичні навички відповідального ставлення до довкілля. Залучення дітей до практичних дій, адаптація методів навчання до їхнього віку та емоційна взаємодія є ключовими елементами успішного впровадження проєктів в екологічне виховання. Подальші дослідження та практична реалізація алгоритму впровадження проєктної діяльності в освітньо-виховний процес закладів дошкільної освіти є важливим кроком на шляху до сталого розвитку і захисту нашої планети.

Список використаних джерел

1. Андросович К. Проєктна діяльність у сучасному дошкільному закладі. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*: збірник наукових праць. Серія «Педагогіка». 2014. № 1 (12). С. 23-30.
2. Барсуковська Г.П., Клевака Л.П., Юлдашева С.В. Сучасні тенденції у дошкільній освіті: глобальний огляд та практична реалізація. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5 (33). С. 999-1011.
3. Іванчук Л.І. Пошуково-дослідницька діяльність як засіб пізнавальної активності дошкільників : навчально-методичний посібник. Хмельницький : ДНЗ № 11, 2017. 89 с.
4. Карпенко О.Ф. Метод проєктів у сучасній освіті. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки*. Київ, 2020. С. 70-75.

5. Карук І.В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. *Наука і техніка сьогодні*: журнал. 2023. № 9(23)2023. С.320-329.
6. Козак Л.В. Проектна діяльність у закладах дошкільної освіти: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2022. 176с.
7. Коновальчук І. І. Проектні технології здійснення інноваційної освітньої діяльності. *Проблеми освіти*: зб. наук. праць. 2017. Вип. 87. С. 133-139.
8. Корінна Г. О. Природа як засіб екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2017. Серія: «Педагогічні науки». №4. С. 105-111.
9. Максимова О. О. Формування дошкільної компетенції дитини дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2016. С. 46-50.
10. Мартін А.М. Проектування освітнього процесу: від традицій до сучасних трансформацій. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2021. №194. С. 154-158.
11. Метод проектів у діяльності дошкільного закладу / уклад. Л.А. Швайка. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 203 с.
12. Михайліченко М.В., Рудник Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
13. Піроженко Т.О. Розвивальні ігри та вправи для дітей третього, четвертого, п'ятого, шостого, сьомого років життя. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 144 с.
14. Плохій З. Природа як пізнавальна цінність. *Дошкільне виховання*. 2001. №6. С. 7-9.
15. Присяжнюк Л.А. Екологічний квест як освітня технологія. *Дошкільне виховання*. 2018. №6. С. 12-17.

16. Репета С.Р., Джура Н.М. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 50. Т.1. С. 199-203.
17. Світ чомучок. Організація дослідно-еспериментальної роботи з дошкільниками / уклад. Л.А. Шик. Харків : Основа, 2012. 168 с.
18. Токаренко Н. Метод проєктів у дошкільному закладі. *Педагогічні технології*. 2008. С. 35-39.
19. Толочко С. В. Інноваційні технології формування компетентності здобувачів освіти: від гейміфікації до проєктної діяльності. *Вісник освіти та науки*. 2023. № 4 (10). С. 710-725.
20. Толочко С. В., Бордюг Н. С. Реалізація компетентнісного потенціалу формування екологічної компетентності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. № 49. С. 189-195.
21. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / за ред. О. Рейпольської. Харків : Мадрид, 2015. 330 с.
22. González-Moreira A., Ferreira C., Vidal J. Review on research methods for studying transition from early childhood education to primary education. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, No. 3. Article 254.
23. Oktay Kızırcapan & Oktay Bektaş. The Effect of Project Based Learning on SeventhGrade Students' Academic Achievement. *International Journal of Instruction*. 2017. №10 (01), P. 37-54
24. Tolochko, S., Bordiug, N., Mironets, L., Mozul, I., Tanasiichuk, I. Forming ecological culture in educational applicants within the context of modern education. *Revista amazonia Investiga*. 2023. № 12 (61). P. 41-50.